

บทที่ 2 ลูกหนี้และตัวเงินรับ

(Accounts Receivable and Notes Receivable)

ลูกหนี้ (Account Receivable) หมายถึง บุคคลภายนอกหรือบุคคลภายในกิจการที่มีข้อผูกพันสัญญาและต้องชำระเงินจำนวนหนึ่งต่อกิจการภายในรอบระยะเวลาดำเนินงานตามปกติ

ลูกหนี้ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ลูกหนี้การค้า
2. ลูกหนี้อื่น ๆ
3. รายได้ค้างรับ

ลูกหนี้การค้า (Trade Receivables) หมายถึง ลูกหนี้ที่เกิดจากการขายสินค้าหรือบริการเป็นเงินเชื่อ ซึ่งอาจถึงกำหนดชำระแล้วหรือไม่ก็ตาม ในทางปฏิบัติคำว่าลูกหนี้มักหมายถึงลูกหนี้การค้า คือเขียนข้อบัญญัติว่าลูกหนี้เท่านั้น อาจไม่เขียนว่าลูกหนี้การค้าแต่อย่างใด

ลูกหนี้การค้าจะเกิดขึ้นเมื่อมีการขายสินค้าหรือให้บริการแล้วแต่ผู้ขายยังมิได้รับเงิน แม้ว่าการขายนั้นจะขายให้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ของกิจการ หรือขายให้บริษัทในเครือเดียวกัน (Affiliated Companies) หรือบริษัทย่อย (Subsidiary Companies) ก็ตามหากการขายมีเงื่อนไขการชำระหนี้เช่นเดียวกับลูกหนี้การค้ารายอื่น ๆ เช่น เงื่อนไขที่กำหนดระยะเวลาการชำระหนี้ และให้ส่วนลด 2/10, n/30 หรือ 1/15, E.O.M. หรือ 3/20, n/60 เป็นต้น ลูกหนี้ที่เกิดขึ้นให้นำไปแสดงเป็นลูกหนี้การค้าได้

ลูกหนี้จากการขายสินค้าโดยวิธีผ่อนชำระ (Installment Sales) ให้ถือเป็นลูกหนี้การค้าได้ แม้ว่าจะระยะเวลาการผ่อนชำระจะนานเกินกว่ารอบเวลาดำเนินงานตามปกติก็ตาม เนื่องจากวิธีการขายเป็นวิธีการค้าที่กระทำเป็นปกติมีการรับชำระเงินจากลูกหนี้เป็นงวดอย่างสม่ำเสมอ

กรณีฝากขาย (Consignments) ไม่ให้ถือเป็นผู้รับฝากขายเป็นลูกหนี้ ทั้งนี้เพราะกรรมสิทธิ์ในสินค้ายังไม่ได้โอนไม่ให้ผู้ฝากหรือผู้รับฝากขาย

การสร้างงานตามสัญญาก่อสร้างหรือการให้บริการรับจ้างตามสัญญาจ้างทำของหากทำงานแล้วเสร็จ ณ วันสิ้นงวดบัญชีเพียงบางส่วน บัญชีลูกหนี้ให้ตั้งขึ้นตามส่วนของงานที่ทำเสร็จ (Percentage of Completion) เท่านั้น

ลูกหนี้อื่น ๆ (Other Receivables) หมายถึง ลูกหนี้ที่มีได้เกิดจากการขายสินค้าหรือให้บริการตามปกติ ได้แก่ ลูกหนี้ค่าจองหุ้น เงินมัดจำค่าสินค้าให้แก่เจ้าหนี้ เงินล่วงหน้าให้พนักงานเจ้าหน้าที่หรือกรรมการบริษัท เงินให้ยืมแก่บริษัทย่อยหรือบริษัทในเครือเดียวกัน ลูกหนี้ที่เกิดจากการขายสินทรัพย์ถาวร เงินมัดจำค่าสินทรัพย์ถาวร ลูกหนี้ค่าเสียหายที่จะได้รับชดใช้ เป็นต้น

รายได้ค้างรับ (Accrued Receivables) หมายถึง รายได้ที่เกิดขึ้นแล้วซึ่งกิจการมีสิทธิ์จะได้รับเงินแต่ยังมิได้รับ จำนวนเงินรายได้ค้างรับมักเกิดขึ้นจากการปรับปรุงรายการในวันสิ้นงวดบัญชี โดยคำนวณจากวันที่เกิดรายได้ขึ้นหรือวันที่ได้รับชำระครั้งสุดท้ายจนถึงวันสิ้นงวด ได้แก่ ค่าเช่าค้างรับ รายได้ดอกเบี้ยค้างรับ รายได้ค่านายหน้าค้างรับ เป็นต้น

การตีราคาบัญชีลูกหนี้

เมื่อเกิดรายการเกี่ยวกับลูกหนี้ให้บันทึกบัญชีลูกหนี้ตามรายการที่เกิดขึ้นทางด้านเดบิต แล้วเครดิตรายการบัญชีที่เกี่ยวข้องจำนวนเงินของบัญชีลูกหนี้ควรแสดงถึงหนี้ที่อาจเก็บเป็นเงินสดได้เมื่อถึงกำหนด หากคาดว่าจะมีจำนวนหนี้ที่อาจเก็บไม่ได้หรือต้องให้ส่วนลดในการชำระหนี้ก็ตี ควรตั้งประมาณไว้และนำไปแสดงหักจากยอดลูกหนี้ เพื่อให้ได้สินทรัพย์ประเภทลูกหนี้ซึ่งเป็นตัวเงินที่แท้จริง

การประมาณยอดลูกหนี้ที่คาดว่าจะเก็บไม่ได้ให้ถือเป็นค่าใช้จ่ายโดยเดบิตบัญชีหนี้สงสัยจะสูญและเครดิตค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญ บัญชีหนี้สงสัยจะสูญจะปิดโอนไปยังบัญชีกำไรขาดทุน ส่วนบัญชีค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญถือเป็นบัญชีปรับมูลค่า (Valuation Account) จะนำไปแสดงหักจากลูกหนี้ในงบดุล

วิธีการประมาณค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญทำได้ 2 วิธี คือ

1. ประมาณจากยอดลูกหนี้
2. ประมาณจากยอดขาย

การประมาณค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญจากยอดลูกหนี้จะใช้ยอดลูกหนี้คงเหลือสิ้นปีเป็นเกณฑ์ อาจทำได้โดยอัตราร้อยละของหนี้สูญในปีก่อน ๆ เทียบกับยอดลูกหนี้ในปีนั้น ๆ หรือวิเคราะห์ยอดลูกหนี้ตามระยะเวลาที่ค้างชำระโดยแบ่งยอดลูกหนี้ออกเป็นกลุ่ม (group) ตามระยะเวลาของการค้างชำระ แล้วจึงกำหนดอัตราร้อยละของหนี้สูญสำหรับลูกหนี้แต่ละกลุ่ม จากนั้นนำอัตราร้อยละคูณกับยอดลูกหนี้จะได้ผลลัพธ์เป็นจำนวนหนี้สูญโดยประมาณ ตามตัวอย่างดังต่อไปนี้

ตารางแสดงการประมาณค่าเผื่อนี้สงสัยจะสูญจากยอดลูกหนี้ค้างชำระ โดยวิเคราะห์บัญชีลูกหนี้

31 ธันวาคม 2539

	ยอดลูกหนี้ ค้างชำระ	อัตรา % ของหนี้สูญ โดยประมาณ	จำนวนหนี้สูญ โดยประมาณ
หนี้ที่ยังไม่ถึงกำหนดชำระ	80,000	1 %	800
หนี้ค้างชำระไม่เกิน 30 วัน	40,000	5 %	2,000
หนี้ค้างชำระระหว่าง 30 - 60 วัน	10,000	10 %	1,000
หนี้ค้างชำระระหว่าง 60 - 90 วัน	2,000	20 %	400
หนี้ค้างชำระระหว่าง 90 - 180 วัน	1,000	25 %	250
หนี้ค้างชำระระหว่าง 6 เดือน - 1 ปี	3,000	30 %	900
หนี้ค้างชำระเกินกว่า 1 ปี	<u>3,000</u>	50 %	<u>1,500</u>
	<u>139,000</u>		<u>6,850</u>

การประมาณค่าเผื่อนี้สงสัยจะสูญจากยอดขาย จะใช้อัตราร้อยละของหนี้สูญเทียบกับยอดขายในปีก่อน ๆ เป็นแนวทางของการประมาณในปีปัจจุบัน โดยนำอัตราร้อยละของหนี้สูญคูณกับยอดขายผลลัพธ์ที่ได้จะเป็นจำนวนหนี้สูญโดยประมาณ ซึ่งวิธีการประมาณค่าเผื่อนี้สงสัยจะสูญทั้ง 2 วิธีนักศึกษาได้เรียนรู้อย่างละเอียดในบัญชีเบื้องต้นมาแล้ว

การหาเงินสดโดยใช้บัญชีลูกหนี้

กิจการอาจนำบัญชีลูกหนี้ที่มีระยะเวลาชำระหนี้และมีจำนวนเงินมากไปใช้ในการหาเงินสดเพื่อนำมาใช้หมุนเวียนหากกิจการมีเงินสดไม่เพียงพอสำหรับใช้จ่าย โดยทำได้ 3 วิธี ดังนี้

- วิธีที่ 1 ขายบัญชีลูกหนี้
- วิธีที่ 2 นำบัญชีลูกหนี้ไปค้ำประกันเงินกู้
- วิธีที่ 3 โอนบัญชีลูกหนี้

วิธีที่ 1 การขายบัญชีลูกหนี้ (Sales or Factoring of Accounts Receivable) วิธีนี้กิจการจะขายบัญชีลูกหนี้ให้แก่บริษัทการเงินในราคาที่ต่ำกว่ายอดลูกหนี้ซึ่งปรากฏในบัญชี ซึ่งบริษัทการเงินจะรับซื้อเป็นจำนวนเงินตามใบกำกับสินค้า หักด้วยส่วนลดเงินสด ค่านายหน้า ค่าปฎิบัติการ และจำนวนที่เผื่อไว้สำหรับค่าสินค้าที่รับคืนเป็นอัตราร้อยละของลูกหนี้ที่รับซื้อ

การขายบัญชีลูกหนี้แยกออกได้เป็น 2 กรณี คือ

1. ขายบัญชีลูกหนี้โดยผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบในหนี้สูญ (Sale of Receivable without Recourse)
2. ขายบัญชีลูกหนี้โดยผู้ขายต้องรับผิดชอบในหนี้สูญ (Sale of Receivable with Recourse)

ตัวอย่างที่ 1 การขายบัญชีลูกหนี้โดยผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบในหนี้สูญ

กิจการแห่งหนึ่งขายบัญชีลูกหนี้จำนวนเงิน 200,000 บาท ให้แก่บริษัท Dunkin Factoring จำกัด โดยขายแบบ Sales without Recourse บริษัท Dunkin Factoring จำกัด คิดค่าบริการ 10% ของยอดลูกหนี้ และหักเงินกันไว้เผื่อค่าใช้จ่ายที่อาจเกิดขึ้น 15% ของยอดลูกหนี้ ในระหว่างปีเดียวกันนั้น บริษัท Dunkin Factoring จำกัด เก็บหนี้ได้ 164,000 บาท เนื่องจากมีการรับคืนสินค้า 10,000 บาท ส่วนลดจ่าย 4,000 บาท และหนี้สูญ 22,000 บาท

การบันทึกรายการในสมุดรายวันทั่วไปจะปรากฏ ดังนี้

รายการ	ในสมุดกิจการผู้ขาย	ในสมุดกิจการผู้ซื้อ
ขายบัญชีลูกหนี้ 200,000 เสียค่าบริการ 10% และ ค่าใช้จ่าย 15%	เงินสด 150,000 ขาดทุนจากการขายบัญชีลูกหนี้ 20,000 เงินประกันค่าใช้จ่าย ลูกหนี้ 30,000 200,000	ลูกหนี้ 200,000 เงินสด 150,000 รายได้ค่าบริการ 20,000 เงินประกันค่าใช้จ่าย 30,000
เก็บหนี้ได้ 164,000 บาท รับคืนสินค้า 10,000 ส่วนลดจ่าย 4,000 และ หนี้สูญ 22,000	รับคืนสินค้า 10,000 ส่วนลดจ่าย 4,000 เงินประกันค่าใช้จ่าย 14,000	เงินสด 164,000 เงินประกันค่าใช้จ่าย 14,000 ค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญ 22,000 ลูกหนี้ 200,000
บ. Dunkin ส่งเงินประกัน ค่าใช้จ่ายที่เหลือคืน	เงินสด 16,000 เงินประกันค่าใช้จ่าย 16,000	เงินประกันค่าใช้จ่าย 16,000 เงินสด 16,000

